

gaa paa, at der gives hans fraskilte Hustru
 paagældende Barn, saafremt saadant finder St
 at Hustruens Vandel efter hans Formening er
 Fare for Barnet, kan tillades Moderen at vær
 Maade end af ham tilbuddt.

Cecilie Bjerre

Den skyldige part

KØN, MORAL OG SEKSUALITET I FORÆLDREMYNDIGHEDS- OG SAMVÆRSRETSSAGER I
 1920'ERNES KØBENHAVN

INDLEDNING

Den 22. maj 1923 sendte fabriksarbejderske Signe Jensen¹ et brev til Københavns Overpræsidium², hvori hun søgte at få gennemtrumfet retten til samvær med sin 9-årige datter Kirsten. Signes tidligere ægtefælle, remisearbejder Hans, nægtede hende samkvem med deres fælles barn. Han havde tilmed fået et polititilhold, således Signe end ikke måtte nærme sig Kirsten. Parterne blev derfor indkaldt til mægling hos Københavns Overpræsidium, hvor Hans forklarede, at: ”Hustruens Vandel efter hans Formening er en saadan, at det ikke, uden Fare for Barnet, kan tillades Moderen at være sammen med Barnet paa anden Maade end af ham tilbuddt”.³ Hans tilbud bestod i, at Signe udelukkende kunne se sin datter på dennes bopæl, hvilket ville sige hjemme hos Hans. Hans henviste til årsagen til deres skilsmisse, som var, at Signe havde pådraget sig gonorré fra maskinmester Niels Johansen, som hun nu var forlovet med. Denne handling burde ifølge Hans have konsekvenser for Signes adgang til deres fælles datter.

Denne sag er blot én blandt flere hundrede af sager, som blev behandlet i Københavns Overpræsidium i 1920'erne.⁴ Danmark havde siden begyndelsen af 1800-tallet haft en liberal praksis med hensyn til adgang til skilsmisse og separation alene på baggrund af ”Gemytternes Uoverensstemmelse”, altså i praksis, at skyldsprincippet, eksempelvis i form af utroskab, rømning, sindssygdom etc., ikke var nødvendig for at blive separeret eller skilt (Melby 2000: 91). De nordiske lande indgik i starten af det 20. århundrede et samarbejde om at harmonisere ægteskabslovene og nedsatte på svensk initiativ en familiekommission i 1910 (Melby & Rosenbeck 2006:9). Resultatet af dette samarbejde

er sidenhen kendt som ”den nordiske model” (Bradley 1996:255). Den nye ægteskabslovgivning kom til i en tid, hvor der var en voksende andel af ugifte og enlige mødre, tiltagende kvindearbejde og en omfattende udvandring (Melby & Rosenbeck 2006:16). Beskyttelse af ægteskabet blev derfor et argument for ligestilling af ægtefællerne (Søland 2000:118–119), hvor ægtefæller med de to nye love, Lov nr. 276, *Om Ægteskabs Indgaaelse og Oplosning* (1922) og Lov nr. 56, *Om Ægteskabets Retsvirkninger* (1925), blev ligestillede partnere (Larsen 2015:137). Indførelse af fælles forældremyndighed inden for ægteskabet var en mærkesag for kvindeorganisationerne i Norden, på dansk jord særligt for Dansk Kvindesamfund, og den blev indført med *Lov om Umyndighed og Værgemaal* fra 1922. Den fælles forældremyndighed gjaldt dog ikke ved ægteskabets ophævelse – herefter kunne kun én forælder besidde forældremyndigheden. Beslutningen om, hvem der skulle have barnet, skulle der tages stilling til i forbindelse med ægteskabets ophør.

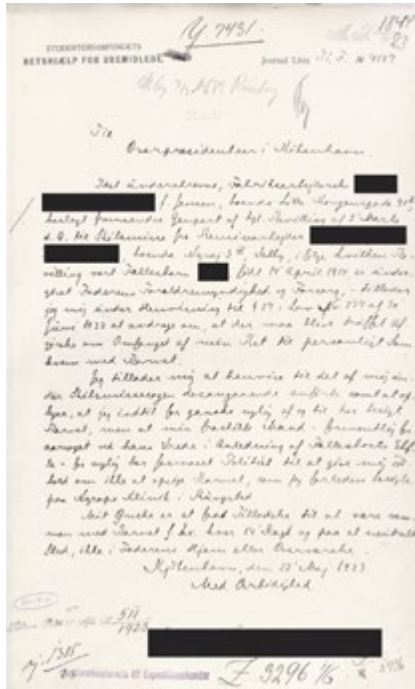
I denne artikel undersøger jeg, hvordan skyldsspørgsmål indvirkede i sager om forældremyndighed og samværsret i Københavns Overpræsidium efter den nye lovs indførelse i 1922 og frem til cirka 1927. Herunder behandles den ’kønnede’ skyld, altså hvordan forskellige typer af skyld påvirkede henholdsvis fædre og mødre. Artiklen viser ved nedslag i forskellige forældremyndigheds- og samværsretssager, at det af Københavns Overpræsidium blev vægtet afgørende, at forældremyndighedsindehaverens moral var intakt.

BARNETS TARV

Københavns Overpræsidium havde karakter af statsamt og behandlede familieretlige sager, såsom adoptions-, alimentations-, skilsmisse- og separationssager, herunder også forældremyndigheds- og samværsretssager. Det var denne offentlige institution, som Signe i 1923 henvendte sig til for at få hjælp til at se sin datter. Ved skilsmissen var der enighed om, at Hans fik forældremyndigheden, men enighed mellem forældrene om spørgsmålet om forældremyndighed var dog ikke altid det afgørende element for sagens udfald, § 24:

Er de enige, træffes Afgørelsen overensstemmende med deres Ønsker, for saa vidt det ikke aabenbart vilde stride mod Børnenes Tarv. Er de ikke enige, afgøres Spørgsmaalet efter, hvad der under særligt Hensyn til Børnenes Tarv findes billigt. Er det godtgjort, at den ene af Forældrene væsentligt bærer Skylden for Samlivets Ophævelse, og skønnes de begge lige egnede til at opdrage Børnene, skal den anden af Forældrene være nærmest til at faa Forældremyndigheden. Børn under 2 Aar bør dog kun under ganske særlige Omstændigheder fjernes fra Moderen.

Signes utroskab samt pådragelse af kønssygdom ville dermed ikke have givet hende de bedste kort på hånden, skulle hun have krævet forældremyndigheden. Lovparagraffen har flere interessante elementer i sig. For det første gav barnets tarv hjemmel til at trumfe forældrenes enighed, hvilket betød, at Københavns Overpræsidium på grund af ægteskabets sammenbrud tildelte magten til at skønne, hvad der var i barnets interesse, noget der ellers forbeholdtes forældrene. For det andet kunne skyldsspørgsmålet bruges direkte i en vilkårsforhandling. I § 19 bliver det præciseret, hvilke pligter forældremyndigheden medførte: ”Pligten gaar ud paa at give Barnet Husly, Ernæring, Klæder, Lys,

Brev fra Signe Jensen til Overpræsidiem, 22. maj 1923

Varme, Skoleundervisning, religiøs og moralsk Opdragelse og videre Uddannelse efter Skolegangens Ophør.” Dette inkluderede også revselsesretten og retten til at bestemme barnets opholdssted. Det drejede sig om nogle basale og konkrete forhold, der skulle varetages som forældremyndighedsindehaver, men man havde også en mere abstrakt forpligtelse, nemlig at sikre en religiøs og moralsk opdragelse. Særligt det sidstnævnte faldt tilbage på forælderen moralske karakter.

I de følgende afsnit undersøges det, hvordan skyld udspillede en afgørende rolle, når forældre mødtes i Københavns Overpræsidiem og kæmpede om deres børn. Skylden kunne have mange afskygninger, men der eksisterer en del ligheder alt efter, om det drejer sig om en skyldig moder eller en skyldig fader.

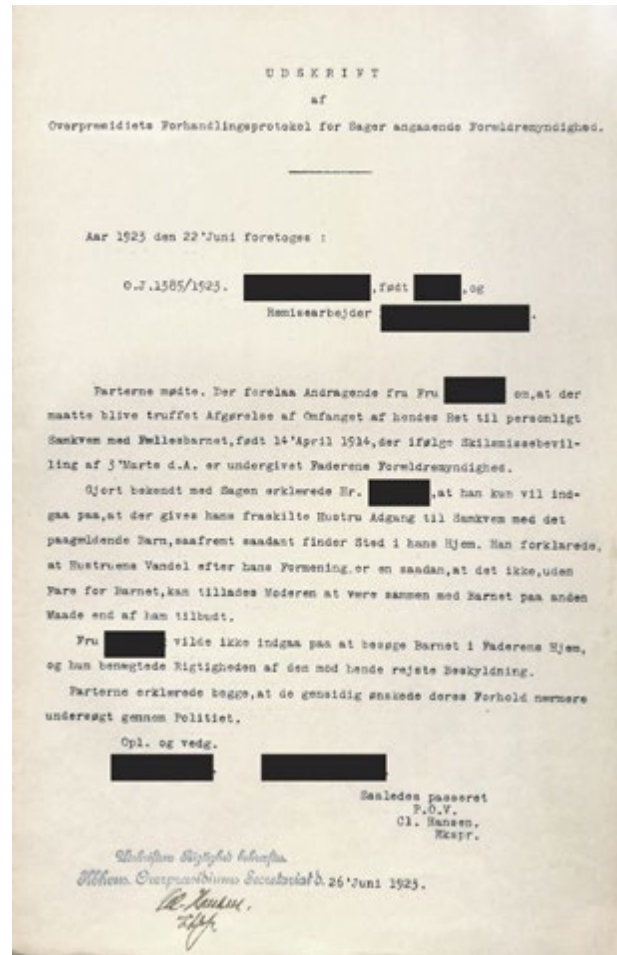
DET OFFENTLIGE BEGÆR

Hvordan kunne man være en god moder, hvis man gik på værtshus og dyrkede sex på offentlige steder? Og hvordan kunne man være en god fader, når man gik til prostituerede og læste pornografisk litteratur om at spanke små piger? Forældres gøren og laden, i særdeleshed deres seksuelle handlinger eller begær, fik betydning for deres forhandlingsrum i Københavns Overpræsidiem. På den vis blev deres seksuelle tilbøjeligheder knyttet sammen med deres evner som forælder, herunder også deres evne til at opdrage og føle korrekt for deres børn. Det seksuelle og det moralske er dermed uadskillelige fra hinanden.

Ved deres første mægling henviste Hans som nævnt til Signes (manglende) moral. Idet fornyede beskyldninger mod Signe blev fremsat, blev der igangsat en politiundersøgelse, hvor blandt andre Hans’ moder samt forskellige naboer fortalte, at Signe plejede at medbringe Kirsten på beværtninger og kun sendte datteren hjem, når hun mødtes med kærester. I det hele taget syntes der at herske enighed om, at: ”en Kvinde, som [Signe], der har forladt sit Barn, og er rejst til sin Kæreste ikke bør have Ret til at være alene med sit Barn...”⁵ De afhørte kvinder var enige om, at en kvinde ikke både kunne leve et udsvævende liv og samtidig forvente at have sine rettigheder som moder intakte. Når hun var den, der havde forladt familien og var årsagen til dennes sammenbrud, måtte hun leve med konsekvenserne deraf.

Det var dog ikke kun fortællinger om, at Kirsten var blevet slæbt med på diverse værtshuse. Signes fortid blev opridset på en lidet flatterende facon, hvor der kom nogle meget intime detaljer på bordet. Historien blev leveret af Emilie Jensen, som havde kendt Signe, siden denne var 14 år gammel. Emilie var søster til Signes tidligere kæreste, August, som Emilie beskrev som en slet person, der havde været straffet flere gange. Signe skulle ved flere lejligheder have besøgt August i fængslet, endda i Horsens, og: ”...en Gang laa [August] paa Boserups Sanatorium for Brystsyge, ogsaa der besøgte hun ham, og i Liggehallen havde hun Samleje med ham, hvilket blev opdaget...”⁶ Signe hævdede vedblivende, at hun rigtignok havde besøgt August, men de havde aldrig haft noget kønsligt forhold. Denne mulige udskjelse var ikke knyttet direkte til hendes omsorg for datteren, det var endog før datterens fødsel, men det var et område, som Københavns Overpræsidiem fandt relevant at belyse, da det var en grænsedragning, der var blevet overtrådt. Sagen blev afgjort første gang i august 1923, hvor Københavns Overpræsidiem ikke fandt grund til at give Signe mere samkvem end, hvad eksmanden havde tilbudt hende, hvilket vil sige, at hun kun havde tilladelse til at besøge Kirsten én søndag hver måned på dennes bopæl.

Ansøgninger om ændringer af forholdet med forældremyndigheden blev sjældent tilgodeset, men maskinmester Anders Christensen var en af de få, der havde held med sit foretagende.⁷ Han blev skilt fra Marie d. 23. maj 1923, og de havde delt deres to døtre imellem sig. Anders havde sendt den ældste datter Else, som han havde myndigheden over, på en kostskole i Hillerød, hvorimod den yngste datter Karen på 12 år boede hos moderen og dennes nye mand. I marts 1924 søgte Anders om at få forældremyndigheden over Karen, da han agtede at sende hende på samme kostskole som søsteren. Hans bevæggrunde bestod i, ud over ønsket om en god uddannelse til begge døtre, at Marie egenhændigt var den skyldige part i skilsmisken, da hun havde begået ægteskabsbrud. Under skilsmisssagen var Anders hyret som maskinmester på skibet ’Normania’ og sejlede ved Nordamerikas østkyst. Han havde derfor givet fuldmagt til en sagfører, der skulle føre hans sag med en udtrykkelig formaning om, at forældremyndigheden over begge døtre skulle overdrages ham. Helt sådan var sagen dog ikke faldet ud, og derfor ansøgte han nu om forældremyndighed, hvilket han mente at kunne påberåbe sig alene på baggrund af Maries erkendte skyld i skilsmisken. Manden med hvem Marie havde gjort sig skyldig i ægteskabsbrud, Vilhelm Andersen, udtalte ved en mægling hos Københavns Overpræsidiem i forbindelse med

Overpræsidiets forhandlingsprotokol, 22. juni 1923

skilsmisken, at han agtede snarest muligt at gifte sig med Marie. Anders påpegede dette misforhold i sin anmodning til Københavns Overpræsidium: "Ikke destomindre har de fortsat deres Samliv – idet de har boet sammen samme Sted, Voldgade 13, hvor [Marie] havde haft sit Hjem sammen med mig under vort Ægteskab – uden at indgaa Ægteskab, hvilket Forhold er yderst uheldigt for det hende betroede Barn."⁸ Ifølge Anders fik Maries uføre en ekstra dimension ved, at det ikke lovhjemlede samliv fandt sted i selv samme hjem, hvor Anders førhen havde været det legitime overhoved. Det var en æreskrænkelse i tillæg til det allerede begåede ægteskabsbrud. Derudover havde Vilhelm påstået at arbejde som toldassistent, hvilket Anders mente at kunne bevise aldrig at have været tilfældet. Hverken Vilhelm eller Marie havde fast arbejde, og deres økonomiske forhold var derfor yderst utilfredsstillende og ikke således, at: "Opdragelsen af et Barn bør betros dem."⁹ Efter flere mæglingforsøg og en politirapport endte det med, at Marie frivilligt

afgav forældremyndigheden, hvilket blev godkendt af embedsmændene i Københavns Overpræsidium med noten om, at: "Barnets nuværende Hjem er vist ikke særlig godt."¹⁰ Det fremgår ikke, hvad der fik Marie til at skifte mening. Hun stillede ingen betingelser for sit samtykke og dette på trods af, at Anders havde nævnt muligheden af at medbringe børnene til udlandet. Hun krævede heller ikke nogen bestemmelser for retten til samkvem med døtrene. Den offentlige udstilling af hendes uføre og den dertilhørende skam kan have været en medvirkende årsag til, at hun trak sig fuldstændig fra sagen, idet hun i begyndelsen kæmpede for at beholde sin yngste datter.

Begge sager eksemplificerer, hvordan seksuel skyld anvendtes direkte i sager om forældremyndighed og samværsret. Skyld virkede tilmed med tilbagevirkende kraft, hvor det kunne dreje sig om handlinger, end før barnet var undfanget, som tilfældet var for en af Signes påståede ugeringer. Som det billedligt er beskrevet i paragraffen om skyld, så var man *bærer* af skyld. Det var dermed nærmest en fysisk attribut, som tilsyneladende var svær at fravriste sig igen. I begge sager omhandler det mødres moralske afveje, og den implicite forståelse er, at dette nødvendigvis gik ud over børnene. Signes ture på beværtninger med sin datter, var det eneste konkrete tilfælde, hvor barnet direkte var involveret.

SKYLD OG FORKERTE FØLELSER

Af de mange og varierende beskyldninger, som tidligere ægtepar fremførte i Københavns Overpræsidium, var portrættering af ekspartnerens seksuelle begær og afvigende praksisser den hyppigste og den med størst følger. Helt konkret udmundede en sådan beskyldning altid i en politiundersøgelse. Seksualitet blev kun inddraget, når det var kompromitterende og blev brugt som et argument for, at den pågældende ikke var i stand til at give barnet en moralsk opdragelse.

Seksualiteten knyttedes som nævnt ligeledes til følelseslivet, og endnu en gang var det særligt mødrenes 'forkerte' følelsesliv, der primært var i fokus. William Reddy beskriver følelsesmæssig kontrol som "the real site of power" (Reddy 1997:335). Dette kan overføres til denne undersøgelse, hvor forældres mulighed for at udtrykke eller beskrive følelser, *korrekte* følelser, i mødet med Københavns Overpræsidiets embedsmænd var en betydningsfuld evne i forhold til at fremhæve den følelsesmæssige knytning mellem den voksne og barnet. Der herskede ikke de samme forventninger til moderlige og faderlige følelser. En moder blev forventet at besidde en naturlig moderkærlighed, men hun kunne både elske sit barn *for meget*, såvel som hun kunne elske sit barn *for lidt*. Linda Gordon forklarer den tætte sammenknytning mellem mødres følelser og børn med den socialhistoriske situering: "The most socially valuable feminine qualities, in this view, derived from motherhood. Women's lives were inextricably involved with children, their identities and claim to respect strongly founded on motherhood." (Gordon 2008:337). Dette kan være med til at forklare, hvorfor afvigende moderfølelser blev påtalt i højere grad end fædres.

I 1928 var Kirsten blevet 14 år, og hun havde fået en plads hos familien Møller. Trods Signes fastsatte samværsret havde moder og datter ikke haft mulighed for at holde kontakt, fordi Hans fortsat forhindrede samværet. Fru Møller opfordrede dog Signe til at genoptage sagen og blev på den vis selv impliceret. Hun lagde på intet tidspunkt skjul på, at hun talte Kirstens sag, og herunder Signes, men hendes beskrivelser af sidstnævnte var ikke ensidigt positive. Dette kan måske skyldes, at fru Møller godt var klar over, hvilket indtryk Signe gjorde, når hun mødte for henholdsvis Københavns Overpræsidium og på politistationen, og hun derfor beskrives af fru Møller som:

(...) en uoplyst Kvinde. Hendes Talemaade er simpel, og hun gør Indtryk af at være opvokset i Byens daarligste Kvarter. Ikke desto mindre har [Fru Møller] af Samtalerne med [Kirstens] Moder faaet Opfattelsen af, at denne oprigtigt holder af sit Barn og lider under ikke at maatte være sammen med dette. (Oj 1385/1923, 12/10-1928, Københavns Politi, politirapport)

Fru Møller imødekom på den vis den åbenbare fordom, der måtte indtræde for politibetjenten og embedsmanden i deres møde med Signe. Dette kan ses som et udtryk for, at fru Møller forsøgte at tale for, at der kunne være forskellige måder, alt efter social klasse, at udtrykke sin moderkærlighed på. Resultatet blev dog ikke forbedret af fru Møllers forsøg på indblanding, da Signe blot fik bekræftet, at hun kun måtte se sin datter i eksmandens hjem – en ret, som i praksis blev hende benægtet.¹¹

Den forkerte eller afvigende moderfølelse var også gennemgående i samværsretssagen mellem William og Bodil Andersen. De blev separeret i 1921 og opnåede siden hen skilsmisse i 1926. Begge havde gjort sig skyldige i ægteskabsbrud. Da de ikke vil skille deres to børn ad, Peter født i 1918 og Anna født i 1919, fik William forældremyndigheden over begge børn. I 1926 ansøgte Bodil om mere kontakt med børnene, og da de mødtes til mægling, havde William medbragt en skriftlig erklæring fra børnepasser Ellen Madsen om, at børnene vægrede sig imod at være sammen med moderen, særligt for Peters vedkommende: "...snart en Angst, idet han ikke alene nægtede at tale med hende i Telefonen, men ogsaa omhyggelig undgik de Steder, hvor han den første Tid lejlighedsvis traf hende..."¹² Hun var desuden overbevist om, at yderligere samvær uvægerligt ville "...øge den Antipatie og Angst de i Forveien nærer."¹³ Børnepasseren uddybede ikke børnenes følelse af ubehag over for moderen, men hun understregede, at den ikke var opstået på baggrund af påvirkning fra faderen.

Ved mødet kom det frem, at Bodil ikke kunne gøre rede for, hvornår hun sidst havde været sammen med børnene andet end, at det var lang tid siden. Hun forklarede det med, at William havde lagt hindringer i vejen for denne kontakt. William afviste dette og fremførte, at han intet havde imod en kontakt, men han hævdede: "...at det ikke vil være til nogen Glæde for Børnenes Moder og kun til Skade for Børnene."¹⁴ Sagen blev henlagt for at blive genoptaget i foråret 1927. Igen var det Bodil, der nærede et ønske om at se sine børn, men til mæglingen ville ingen af parterne gå med til, at hun kunne have sammenkomster med børnene på deres bopæl.¹⁵ Det må formodes, at det var mægleren

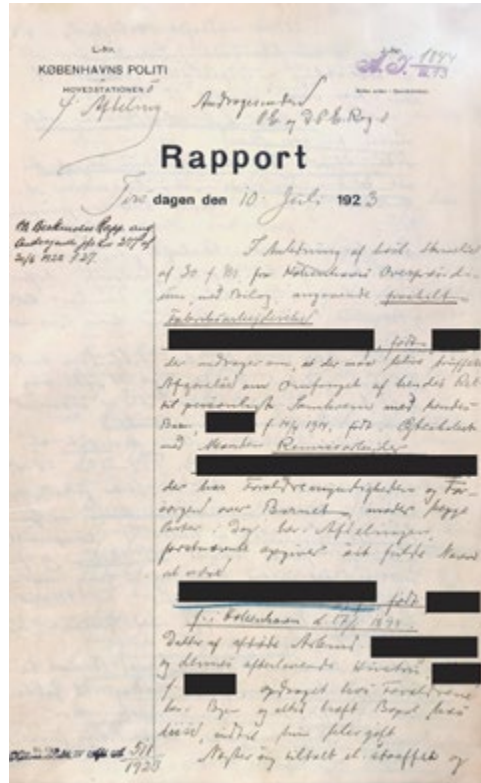
ved mødet, som forgæves forsøgte sig med dette kompromis. I stedet igangsattes den sædvanlige politirapport, hvor Bodil holdt fast ved sin ansøgning, fordi:

(...) hun altid har været glad for sine Børn og ikke kan tænke sig, at hun ikke skulde have Lejlighed til at se dem en Gang imellem. Hun erkender imidlertid, at det er rigtigt, at Børnene tilsyneladende ikke ønsker at komme hos hende, men kan ikke forklare Grunden hertil, da hun altid har været god mod Børnene (...) (Oj 1006/1927, 11/4-1927, Københavns Politi, politirapport)

Hun fortsatte i tråd med Ellens erklæring ved at forklare, at hun ingen grund havde til at tro, at William på nogen måde skulle påvirke børnene til at tage afstand fra hende. William genoptog sin position, men han kom nu med en mere uddybende forklaring på børnenes manglende følelsesmæssige tilknytning til deres moder. Dette skyldtes til dels, at hun i de forløbne to år ikke havde vist dem meget interesse og opmærksomhed, idet hun kun havde haft den ældste på besøg én gang for halvandet år siden, og dels at hun ikke var til stede som en korrekt følende moder for sine børn: "...naar de er sammen med hende, føler de sig alligevel tilovers og at hun ikke nærer den store Kærlighed til dem, som de maatte kræve af deres Moder."¹⁶ Han tilføjede, at sønnen Peter efter besøgene havde fortalt ham: "...at hun, i den Tid han var, var optaget af at ringe i Telefonen til mange forskellige Herrer eller ogsaa trak hun rundt med ham i forskellige Stormagasiner, for at se paa Kjoler."¹⁷ William vurderede dermed, at Bodils forhold til børnene var kendetegnet ved manglende engagement og selvoptagethed, og at det ikke drejede sig om moderkærlighed.

I denne fortælling om Bodils manglende interesse og tilknytning til børnene fik William samtidig knyttet nogle moralske elementer til – hun ringede til flere herrebekendtskaber, selvom det fremgår, at hun var gift på ny, og hun købte kjoler og ødslede dermed med privatøkonomien, alt sammen i stedet for at være nærværende med sine børn. Bodil blev atter indkaldt til politistationen, hvor hun blev konfronteret med Williams vidneudsagn, hvortil hun bemærkede, at hun godt nok havde medbragt børnene i forretninger, men hun havde lige så ofte taget dem med hjem til sin familie. Flere vidner blev afhørt, og her blev der endnu en gang lagt vægt på Bodil manglende tilknytning til børnene. Disse udsagn, sammensat med kendskabet om utroskab, flere herrebekendtskaber, er det med til at tegne et billede af en kvinde, der havde ganske andre interesser end sine egne børn. Uagtet at William ligeledes havde været utro. I en senere note konkluderede Københavns Overpræsidium, at det: "...ikke skyldes illoyal Optræden fra Mandens Side..."¹⁸, men snarere: "...manglende Interesse for Børnene hos Andragerinden [Bodil]"¹⁹. Et par uger senere modtog Bodil et brev om afslag på samvær²⁰ med børnene²¹. Dette viser en afstandtagen fra en moder med, tilsyneladende, afvigende moderfølelser. Denne manglende moderfølelse blev knyttet tæt sammen med fortællingen om en moder, der normmæssigt opførte sig forkert på flere planer, men hvor afvigelsen i følelserne, altså den manglende mobilisering af *korrekte* moderfølelser, fremstod som graverende og nært knyttet til hendes manglende moralske habitus.

Som disse eksempler viser, var det oftest kvinder, der stod for skud angående beskyldninger om seksuelt afvigende adfærd. For fædrene gjaldt det snarere, at de var i en udsat position, hvis de ikke formåede at leve op til det såkaldte forsørgerideal (Griswold 1993:46). Dog er der eksempler på mænd, hvis seksuelle tilbøjeligheder blev et omdrejningspunkt i forældremyndigheds- og samværsretssager.

Politirapport, Københavns Politi, 10. juli 1923

Forældrene mødte på Københavns Overpræsidium angående forældremyndighed eller samværsret, fordi de enten var blevet skilt eller separeret og ikke kunne finde ud af at enes om, hvordan familielivet skulle indrettes herefter. En undtagelse på dette findes i sagen om ingeniør Thorkild og Inga Olsen. De var nemlig stadig gift, men Inga rejste til Stockholm i maj 1920, hvor hun var født, med deres 3-årige datter Marie. I 1922 skændtes de om, hvorvidt datteren skulle bo hos faderen i København eller forblive i Stockholm. Inga plæderede for, at Marie ville tage skade af at bo hos sin fader, der havde perverse og homoseksuelle tilbøjeligheder. Ifølge Inga havde han tilmed stået i forhold til flere letlevende kvinder, herunder en fru Daisy, ligesom hun havde opdaget, at han læste bøger med perverse emner – for eksempel om at tilføre unge pigebørn i 10-12 års alderen slag og andre lidelser.²² I et senere brev beskrev hun:

Den 1. Januar 1919 fødte jeg min lille Pige; min Mand viste ikke megen Interesse for Barnet, fordi det var en Pige, han havde ønsket en Dreng. Da jeg laa i Barselssengen, sad min Mand i Sygeværrelset og læste en uanstændig Bog, som han gemte, da jeg vilde se den. (Oj 3665/1922, 9/2-1920, Brev fra Inga til Københavns Overpræsidium)

Ifølge Inga var Thorkild dermed både pervers og uinteresseret i sit barn. Hun havde selv bemærket, hvordan hun: "...har ammet Barnet i 7 Maaneder..."²³. Hun anlagde altså en diametral modsat forælderrolle end Thorkilds fraværende faderfigur, hvor hun havde ammet barnet længe, hvilket formentligt var et argument for at styrke fremstillingen om, at hun både fysisk og følelsesmæssigt var mere knyttet til datteren.

Thorkild forsøgte at gå til modangreb ved at påpege sin egen (ud)dannelse, og dermed Ingas mangel på samme, men da han blev indkaldt til møde hos Københavns Overpræsidium, var det nogle helt andre emner, som vakte deres interesse. Han blev konfronteret med Ingas beskyldninger, og han måtte indrømme ejerskabet af pornografiske værker, som han dog til sit forsvar havde erhvervet i en ung alder ud fra en vis nysgerrighed. Inga havde også fremført, at Thorkild havde sadistiske tilbøjeligheder i det ægteskabelige samkvem, hvor han blandt andet havde pisket hende. Hertil svarede Thorkild:

(...) at han aldrig har behandlet sin Hustru sadistisk, han har vel været i Besiddelse af et Ris, som han i Spøg og efter fælles Aftale har benyttet overfor Hustruen; adspurgt hvorfor han har anskaffet et Ris, svarede han, at han nærmest har benyttet det som et satirisk Incitament. (Oj 3665/1922, 9/2-1920, Brev fra Inga til Københavns Overpræsidium)

Denne afhøringsproces understreger, hvordan embedsmændene i Københavns Overpræsidium ikke anså mulige seksuelle transgressioner som et privat anliggende, når det angik barnets placering efter forældrenes brud. Kenneth Plummer sætter netop spørgsmålstegn ved antagelsen om en skarpt adskilt privat og offentlig sfære. Med begrebet *intimate citizenship* henviser Plummer til arenaer, som traditionelt set betragtes som personlige og intime, men som i virkeligheden er stærkt strukturerede og regulerede politiske felter. Det være sig for eksempel familielivet i hjemmet, men selv i hjemmet er familien underlagt forskellige lovttekster og regulativer lige fra ægteskabs- og skilsmisellovgivning til pensionsregler. Det er dermed ikke meningsfuldt at foretage skarpe distinktioner mellem det private liv og det offentlige (Plummer 2003:70), og dette gør sig som påvist også gældende for Overpræsidiets sager. Denne sag endte abrupt efter den hårde afhøring af Thorkild. Muligvis var Thorkild ikke interesseret i yderligere at få oprullet alle detaljerne, eksempelvis ved en afhøring af fru Daisy, men embedsmændene havde også givet udtryk for deres manglende handlerum, så længe moder og datter var bosat i Stockholm.

Det forkerte begær blev hos Thorkild anset som en potentiel fare for barnet. Hvis man var pervers i det såkaldte private kærlighedsliv, eksisterede der en vis risiko for, at man heller ikke kunne finde ud af at afmåle korrekte, og ikke mindst moralsk forsvarlige, følelser for børnene. Seksuelle afvigelser kunne i denne forståelse dermed indvirke direkte på evnen til at være en god moder eller fader. Det er dog kun i få tilfælde, som med Thorkild, at

dette ræsonnement gik ud over fædre. Oftest var de forkerte følelser knyttet til mødre, der blev beskyldt for at gå mere op i sig selv, og herrebekendtskaber, end deres børn.

KONKLUSION

En forælders moralske karakter kunne få stor betydning i sager om forældremyndighed og samværsret i Københavns Overpræsidium – særligt hvis det tidligere ægtepar ikke formåede at nå til enighed indbyrdes. Denne enighed kunne, dengang som i dag, være svær at nå frem til efter en separation eller skilsmisse. Embedsmændene refererede jævnligt til barnets tarv i disse sager, hvor forældrenes seksuelle udskejelser var på spil. Artiklen viser ligeledes, hvordan en tilsyneladende kønsneutral lovgivning, fx bæreren af skylden, kan omsættes til en kønsdifferentierede praksis, som i dette tilfælde primært gik ud over kvinderne.

Ens evner som forælder til at give en god og moralsk opdragelse fordrede en moralsk habitus hos den pågældende. Hvad end det omhandlede et utal af herrebekendtskaber eller et ustyrligt begær, kunne dette misforhold give anledning til en tvivl, om denne forælder i så fald kunne agere som moralsk forbillede, såvel som om disse forfejlede følelses- og begærsudsving ligeledes ville kunne rettes mod eller moralsk besmitte barnet. De fleste kvinder, der blev vurderet som promiskuøse, havde dog de største problemer med at modbevise fremstillingen af deres forhold til børnene som kendetegnet ved ”manglende Interesse”. Sagerne viser med tydelighed, at man ikke kunne drage klare grænser for, hvad der var privat og offentligt. Det kan være svært at finde den direkte hensyntagen til børnene i sagerne, men dette fokus på forældrenes moralske adfærd ansås formentlig af embedsmændene som værende stemmende med barnets tarv.

REFERENSER

- Bjerre, Cecilie 2014: “Stemmende med Barnets Tarv”. Forældremyndigheds- og samværsretssager i København, 1922-1927”. Speciale, København: Københavns Universitet.
- Bradley, David, 1996: *Family law and political culture, Scandinavian laws in comparative perspective*. 2. impression. ed., London: Sweet & Maxwell.
- Gordon, Linda 2008: ”The Perils of Innocence, or What’s Wrong with Putting Children First.” *The Journal of the History Childhood and Youth* 1, s 331–350.
- Griswold, Robert L. 1993: *Fatherhood in America: A History*. New York: Basic Books.
- Larsen, Jytte 2015: *Også andre hensyn, dansk ligestillingshistorie 1915-1953*, 1. udgave. ed. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Melby, Kari 2000: *The Nordic model of marriage and welfare state*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Melby, Kari, Rosenbeck, Bente (Eds.) 2006: *Inte ett ord om kärlek, äktenskap och politik i Norden ca 1850-1930*. Göteborg: Makadam Förlag.
- Plummer, Kenneth 2003: *Intimate citizenship, private decisions and public dialogues*. Seattle: University of Washington Press.

Reddy, William M. 1997: ”Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions.” *Current Anthropology* 38, s 327–351.

Søland, Birgitte 2000: *Becoming modern, young women and the reconstruction of womanhood in the 1920s*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

UPUBLICERED KILDER

Fra Rigsarkivet, Københavns Overpræsidium, Oj-sager.

Oj 3665/1922

Oj 1385/1923

Oj 992/1924

Oj 1006/1927

NOTER

1. Alle navne er blevet ændret af forfatteren af hensyn til kildernes private indhold.
2. Analysen bygger på 54 forældremyndigheds- og samværsretssager fra Københavns Overpræsidium, som er at finde på Rigsarkivet. En sag indeholder oftest breve fra forældrene, forhandlingsprotokoller, interne noter fra embedsmændene samt i mange tilfælde en eller flere politirapporter. (Bjerre 2014).
3. Oj 1385/1923, 22/6-1923, Københavns Overpræsidioms forhandlingsprotokol.
4. Mellem 1922-1927 blev der behandlet 204 særskilte forældremyndigheds- og samværsretssager. Herunder blev disse også forhandlet i skilsmisse- og separations-sager, hvorfor ovenstående tal ikke viser det fulde billede.
5. Oj 1385/1923, 10/7-1923, Københavns Politi, politirapport.
6. Oj 1385/1923, 10/7-1923, Københavns Politi, politirapport.
7. Ved sagernes begyndelse havde 34 mødre og 10 fædre forældremyndigheden over deres børn. I 10 sager var børnene fordelt mellem forældrene. Dette tal forbliver meget stabilt, da der kun var 8 ændringer af forældremyndigheden i de gennemgåede sager.
8. Oj 992/1924, 13/3-1924, Brev fra Anders til Københavns Overpræsidium.
9. Ibid.
10. Oj 992/1924, 22/4-1924, Noter fra Københavns Overpræsidium.
11. Oj 1385/1923, 30/10-1928, Noter fra Københavns Overpræsidium.
12. Oj 1006/1927, 15/12-1926, Skriftlig erklæring fra børnepasser Ellen.
12. Ibid.
13. Oj 1006/1927, 15/12-1926, Københavns Overpræsidioms forhandlingsprotokol.
14. Oj 1006/1927, 29/3-1927, Københavns Overpræsidioms forhandlingsprotokol.
15. Oj 1006/1927, 11/4-1927, Københavns Politi, politirapport.
16. Ibid.
17. Oj 1006/1927, 28/10-1927, Noter fra Københavns Overpræsidium.
18. Ibid.

19. Der var kun to, hvoraf dette er det ene, der fik direkte afslag på samværsretten i kildematerialet.
20. Oj 1006/1927, 14/11-1927, Brev fra Københavns Overpræsidium.
21. Oj 3665/1922, 14/11-1919, Brev fra Inga til Københavns Overpræsidium.
22. Oj 3665/1922, 14/11-1919, Brev fra Inga til Københavns Overpræsidium.
23. Oj 3665/1922, 30/8-1920, Københavns Overpræsidioms forhandlingsprotokol.

BILDMATERIAL

Bild på sida 106 är ett utsnitt av Overpræsidiets forhandlingsprotokol, 22. juni 1923